

چکیده

هدف: وبلاگ‌ها از مظاهر شایان ذکر فضای جدید وب به‌شمار می‌آیند. ارتباطات علمی، در دنیای امروز، از اهمیت خاصی در محافل دانشگاهی برخوردار است. کتابداران به‌عنوان متولیان امر آگاهی‌رسانی باید با شیوه‌های تازه‌تر و سریع‌تر با یکدیگر ارتباط برقرار نمایند و از آنجا که وبلاگ‌ها، در انتقال دانش، نقشی حیاتی دارند، در امر گسترش ارتباطات علمی میان متخصصان کتابداری جایگاه مهمی دارند. طی بررسی‌های صورت گرفته تا زمان اجرای پژوهش حاضر (۲۶ خرداد ۱۳۸۹)، در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران، ۲۲۲ وبلاگ روزآمد، ثبت شده و کتابداران این وبلاگ‌ها را جهت کسب اطلاعات روزآمد کتابداری و اطلاع‌رسانی مطالعه می‌نمایند. لذا جهت صرفه‌جویی در وقت این متخصصان، به نظر می‌رسد ارزیابی این وبلاگ‌ها مسئله‌ای حائز اهمیت باشد. از سوی دیگر، از آنجا که وبلاگ، به‌عنوان یکی از انواع منابع اطلاعاتی تحت وب مطرح است و کتابداران همواره در امر ارزیابی منابع اطلاعاتی مراجعان خود را یاری می‌نمایند، به نظر می‌رسد ارزیابی وبلاگ‌ها نیز همچون سایر منابع اطلاعاتی باید یکی از مهارت‌های حائز اهمیت کتابداران باشد. از این رو، هدف پژوهش حاضر یافتن سیاهه‌ای از معیارهای ارزیابی وبلاگ‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی است.

روش/ رویکرد پژوهش: محقق با مروری بر ادبیات پژوهش و به اتفاق نظر خبرگان تحقیق، ۲۳ معیار جهت ارزیابی وبلاگ‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران استخراج نمود. سپس درجه آلفای کرونباخ $0/76$ در خصوص همبستگی سوالات سیاهه مزبور استخراج شد و، به این ترتیب، پایایی فهرست معیارهای پیشنهادی این پژوهش مورد تأیید قرار گرفت. همچنین، معیارهای یافت شده از متون تخصصی و ادبیات پژوهش، توسط هفت نفر از خبرگان که به‌طور تخصصی در حوزه وبلاگ‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی صاحب‌نظرند، مورد بررسی قرار گرفت و مشخص شد این سیاهه از نظر روایی اعتبار لازم را داراست. در مرحله بعد، ضریب درجه اهمیت هر معیار، از برآیند نظر خبرگان در خصوص درجه اهمیت معیار مورد نظر استخراج شد.

یافته‌ها: مهم‌ترین یافته این پژوهش سیاهه ۲۳ موردی از معیارهای ارزیابی وبلاگ‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران است که درجه اهمیت هر یک از معیارها نیز در آن مشخص شده است.

نتیجه‌گیری: معیار «روزآمدسازی وبلاگ» با درجه اهمیت ۵، بیشترین ضریب را در ارزیابی و معیارهای «درج فرم نظرسنجی» و «عامل تأثیر وبی» (دبلیو.آی.افا) در وبلاگ» به‌صورت مشترک، با درجه اهمیت $3/1$ کمترین ضریب را در ارزیابی وبلاگ‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران به خود اختصاص داده‌اند.

کلیدواژه‌ها

وبلاگ، معیارهای ارزیابی، کتابداری و اطلاع‌رسانی، فناوری‌های ارتباطی، وب ۲/۰

معیارهایی برای ارزیابی وبلاگ‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران

مریم پاکدامن نائینی^۱ | منصوره باقری^۲ | امیرغائبی^۳

دریافت: ۱۳۸۹/۳/۳۱ پذیرش: ۱۳۸۹/۶/۱

مقدمه

ارتباطات علمی، در دنیای امروز از اهمیت خاصی در محافل دانشگاهی برخوردار است. کتابداران به‌عنوان متولیان امر آگاهی‌رسانی باید با شیوه‌های تازه‌تر و سریع‌تر با یکدیگر ارتباط برقرار نمایند. وبلاگ‌ها، به‌عنوان رسانه‌های اطلاعاتی، نقشی حیاتی در انتقال دانش دارند. این منابع اطلاعاتی جایگاه مهمی در امر گسترش ارتباطات علمی میان کتابداران، به‌خصوص کتابداران ایرانی دارند. رشد و گسترش وبلاگ‌ها در جوامع مختلف، در سال‌های اخیر چشمگیر بوده است؛ تا آنجا که تنها در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران - همانطور که در راهنمای وبلاگ‌های کتابداری ایران^۱ آمده است - بیش از ۲۲۲ وبلاگ ثبت شده است و کتابداران، این وبلاگ‌ها را جهت کسب اطلاعات روزآمد کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران به‌طور گسترده مطالعه می‌نمایند. با توجه به این نکته برای صرفه‌جویی در وقت این متخصصان، به‌نظر می‌رسد که ارزیابی این وبلاگ‌ها مسئله‌ای حائز اهمیت باشد. از سوی دیگر، از آنجاکه وبلاگ، به‌عنوان یکی از انواع منابع اطلاعاتی تحت وب مطرح است و کتابداران همواره در ارزیابی منابع اطلاعاتی مراجعان خود را یاری می‌نمایند، به‌نظر می‌رسد ارزیابی وبلاگ‌ها نیز همچون سایر منابع اطلاعاتی باید یکی از مهارت‌های مهم کتابداران باشد. مقاله حاضر، به بررسی متونی پرداخته است که این وبلاگ‌ها را در حوزه وبلاگ‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی مورد ارزیابی قرار داده‌اند.

۱. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی

پژوهشگاه‌بین‌المللی

زلزله‌شناسی و مهندسی زلزله

m.pakdaman@gmail.com

۲. عضو هیئت علمی گروه کتابداری

و اطلاع‌رسانی دانشگاه الزهراء (س)

mbagheri_2000@yahoo.com

۳. عضو هیئت علمی گروه کتابداری و

اطلاع‌رسانی دانشگاه الزهراء (س)

ghaebi@alzahra.zc.ir

4. <http://tkarami.googlepages.com/>

home

نتیجه‌ای که از این بررسی به دست آمده این است که چنانچه مجموعه‌ای از ملاک‌ها و معیارها جهت ارزیابی وبلاگ‌ها وجود داشته باشد، خوانندگان به وبلاگ‌های منطبق بر ملاک‌های ارزیابی اعتماد و اتکای بیشتری خواهند داشت.

وبلاگ و اجزای تشکیل دهنده آن

وبلاگ متشکل از دو کلمه وب (web) و لاگ (log) - به معنی گزارش - است. معنی این اصطلاح عبارت است از: گزارش وبی یا گزارش اینترنتی. به عبارت بهتر، وبلاگ صفحات وبی است که توسط یک یا چند نفر به صورت مستمر روزآمد می‌شود و در آن امکان تعامل دوطرفه برقرار است (مظلومی، ۱۳۸۴).

وبلاگ‌ها بسیار ساده هستند و معمولاً از چند نوع صفحه مختلف تشکیل شده‌اند که هر صفحه دارای ویژگی‌های خاصی است. در هر وبلاگ سه یا چهار صفحه به قرار زیر وجود دارد:

- **صفحه فهرست:** فهرست صفحه‌ای است که عمل نمایش در آن انجام می‌شود. جدیدترین پیغام‌ها با جدیدترین محتویات در صفحه فهرست نمایش داده می‌شوند. در نتیجه، بینندگان فقط نیاز دارند نشانی اینترنتی مورد نظر را به خاطر بسپارند تا در صورت لزوم مجدداً به آن مراجعه نمایند. بسیاری از وبلاگ‌نویسان صفحه فهرست خود را طوری تنظیم می‌کنند تا پیغام‌ها را به صورت هفتگی نشان دهد. صفحات فهرست دارای یک سیستم هدایت‌کننده آسان و واضح است، در نتیجه، بینندگان می‌توانند صفحات دیگر را به راحتی پیدا کنند.

- **صفحه آرشیو:** آرشیو شامل صفحاتی است که برای امنیت بیشتر، پیغام‌ها را از روی صفحات فهرست ذخیره می‌نماید. بدین ترتیب، هنگامی که کاربر، یک پیغام جدید را در سیستم مدیریت وبلاگ می‌سازد، پیغام همانطور که روی صفحه فهرست کپی می‌شود، روی صفحه آرشیو نیز قرار می‌گیرد. صفحات آرشیو به طور اتوماتیک توسط سیستم‌های وبلاگ ساخته می‌شوند و به بینندگان امکان می‌دهند که پیغام‌های ارسال شده به وبلاگ را نیز بخوانند.

بسیاری از وبلاگ‌نویسان یک آرشیو ماهانه دارند و وبلاگ‌های جدیدتر آرشیوها را به صورت هفتگی نمایش می‌دهند. اکثر سیستم‌های مدیریت وبلاگ به نویسندگان امکان می‌دهند پیغام‌ها را به طور تاریخی معکوس، از جدیدترین به قدیمی‌ترین، منظم نمایند.

- **صفحه توضیحات اضافی:** این صفحه، توضیحات بیشتری در خصوص وبلاگ و نگارنده آن ارائه می‌کند. برای مثال صفحات about یا bio معمولاً اطلاعاتی راجع به نویسنده یا نویسندگان ارائه می‌دهند. صفحات دیگری نیز در این بخش وجود دارد که

شامل گالری عکس یا متن‌هایی است که توسط نویسنده، جهت اطلاع‌رسانی بهتر، درج می‌شود. علاوه بر موارد فوق، صفحات دیگری نیز وجود دارند که امکان ارسال پست الکترونیکی به وبلاگ‌نویس را میسر می‌سازد (باوش، ۱۳۸۳).

- **صفحه پیوند وبلاگ:** به نظر محقق، علاوه بر موارد فوق، صفحه پیوند وبلاگ را نیز می‌توان یکی از اجزای مهم وبلاگ برشمرد. در کنار صفحات دیگر، هر وبلاگ، صفحه‌ای نوار مانند دارد که به وبلاگ‌نویس امکان می‌دهد تا وبلاگ خود را به وبلاگ‌های دیگر پیوند دهد. در این صفحه می‌توان امکانات دیگری همچون آمارگیری میزان بازدید روزانه از وبلاگ، نمایش ساعت، نمایش موضوعات، اساسنامه، و مانند آن را جاسازی نمود.

انواع وبلاگ

۱. از نظر تعداد وبلاگ‌نویسان

وبلاگ‌ها می‌توانند به صورت گروهی و یا به صورت انفرادی مدیریت شوند. از این رو، وبلاگ‌ها از نظر تعداد وبلاگ‌نویسان بر دو نوع هستند:

- در وبلاگ فردی^۵ یک نفر مدیریت، روزآمدسازی، و انتشار وبلاگ را برعهده دارد.

تعداد زیادی از این نمونه در وبلاگ‌های کتابداری ایران به چشم می‌خورد.

- وبلاگ گروهی^۶ معمولاً به صورت مکرر توسط گروهی از افراد روزآمد می‌شود.

در جامعه کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران نیز نمونه‌های خوب و فعالی از این نوع قابل مشاهده است که از آن جمله می‌توان به وبلاگ گروهی کتابداران ایران به آدرس www.lisiran.blogfa.com اشاره نمود.

۲. از نظر سطح دسترسی

وبلاگ از نظر سطح دسترسی نیز بر دو دسته است:

- وبلاگ‌هایی که روی اینترنت بدون رمز عبور یا هیچ‌گونه حفاظتی منتشر می‌شوند

و در دسترس همه افراد قرار می‌گیرند. این نوع وبلاگ‌ها را وبلاگ عمومی^۷ می‌نامند.

- وبلاگ‌هایی که اگرچه روی اینترنت منتشر می‌شوند، اما به وسیله رمز عبور یا از

طریق شبکه خاص حفاظت شده و افراد خاص به آن دسترسی دارند. این نوع وبلاگ‌ها را وبلاگ خصوصی^۸ می‌نامند (نیکخواه، ۱۳۸۶).

۳. از نظر محتوا

هر وبلاگ از نظر محتوا می‌تواند شامل یکی از موارد زیر باشد:

- تفکر وبلاگ‌نویس را بیان کند،

5. Personal weblog
6. Community weblog
7. Public weblog
8. Private weblog

- فقط جنبه طنز داشته باشد،
- شامل مطالب تخصصی باشد،
- به احوالات شخصی بپردازد،
- به اخبار بپردازد و بیشتر روی موضوعاتی که در رسانه‌ها به آنها اهمیت می‌دهند تأکید نماید (باوش، ۱۳۸۳).
- برای استفاده اعضای یک پروژه، وبلاگ پروژه‌ای طراحی می‌شود. این نوع وبلاگ‌ها فعالیتی فراتر از روزنگارنویسی دارند. وبلاگ پروژه‌ای، برای اعضای گروه هویتی مجزا می‌سازد و امکان اتصال با پروژه مربوط را برای آنها میسر می‌کند.
- برخی وبلاگ‌ها ترکیبی از انواع مختلف موارد ذکر شده هستند و موفق‌ترین وبلاگ‌نویسان، دارندگان چنین وبلاگ‌هایی هستند. بعضی از وبلاگ‌ها نیز سرگردان‌اند، یعنی هر روز به یک نوع مسئله می‌پردازند (بینش، ۱۳۸۵).

تاریخچه وبلاگ در جهان

تعیین نقطه شروع وبلاگ و زمان دقیق آن بسیار مشکل است. برخی بر این عقیده‌اند که اولین وبلاگ توسط تیم برنرزی ایجاد شد که در آن وی به سایت‌های جدیدی که در آن زمان ایجاد و بر روی اینترنت فعال می‌شدند، اشاره نمود. دومین وبلاگ توسط مارک آندرسن^۹ ایجاد شد. وی نیز تا اواسط ۱۹۹۶ عملیاتی مشابه وبلاگ برنرزی انجام می‌داد. تا سال ۱۹۹۷، که از آن به عنوان انفجار وب نامبرده می‌شود، چندین وبلاگ جدید دیگر نیز ایجاد شد. از وبلاگ‌های اولیه می‌توان به وبلاگ متعلق به دیو وینر^{۱۰} اشاره نمود. محتویات وبلاگ‌های اولیه اغلب شامل مجموعه‌ای از پیوندها و توضیحات بود که متناسب با علاقه وبلاگ‌نویس ایجاد می‌گردید (سخاروش، ۱۳۸۴).

در سال ۱۹۹۶، برای اولین بار، مفهوم و منطق وبلاگ توسط لشمنا، سارامیان، و صدری^{۱۱} (۱۹۹۶) در ششمین کارگاه بین‌المللی «پژوهش‌های مهندسی داده» در شهر نیو اورلیانز^{۱۲} مطرح شد.

برخی دیگر بر این باورند که لاگر بارگر^{۱۳}، در سال ۱۹۹۷، فهرستی از ارتباطات را همراه با توضیحات، با نشانی الکترونیکی / robotwisdom ایجاد کرد. این سایت در بردارنده ۲۰ الی ۳۰ پیوند بود که هر یک توضیحاتی کوتاه داشت. سپس، لاگر بارگر در کنار پیوندها، توضیحاتی را نیز اضافه کرد. وی، در اواخر ۱۹۹۷، برای توضیح سایت خود از کلمه «وبلاگ» استفاده نمود (باوش، ۱۳۸۳).

بلاد^{۱۴} (۲۰۰۲)، در کتابی با عنوان «راهنمای وبلاگ‌ها»، که اولین کتاب مرجع حوزه وبلاگ

9. Marc Andressen
10. Dave Winer
11. Lakshmanan, Suramian & Sadri
12. New Orleans
13. Loger Barger
14. Blood

به‌شمار می‌آید، اولین وبلاگ را متعلق به «موزائیک»^{۱۵} می‌داند. این وبلاگ، از ژوئن ۱۹۹۳ تا ژوئن ۱۹۹۶ فعالیت می‌نمود. وی در کتاب خود به این نکته اشاره دارد که اولین وبلاگی که رسماً با این نام در دسترس قرار گرفت، در اکتبر ۱۹۹۴ توسط واینر تهیه شد. ابزارهای وبلاگ‌نویسی در اواسط سال ۱۹۹۹ پیشرفته‌تر شدند. ابزارهای ارائه شده دارای ویژگی‌های مختلفی بودند. مهم‌ترین این ویژگی‌ها، سهولت استفاده از آنها بود. این ابزارها به کاربران اجازه می‌دهند که به راحتی وبلاگ بسازند. تا قبل از این، سازندگان وبلاگ مجبور بودند جهت راه‌اندازی وبلاگ خود، نرم‌افزاری بنویسند تا پیغام‌هایشان را خودکار نماید. اما از این تاریخ به بعد کاربران وبلاگ‌ها به راحتی می‌توانستند فایل‌های مورد نظر خود را به سرور هدایت نمایند (باوش، ۱۳۸۳). در این سال، نوشتن بر روی وب، تنها با فشار دادن یک دکمه به راحتی انجام شد. از این رو، به تدریج، استفاده از وبلاگ‌ها عمومی شد. به عبارت دیگر، استفاده راحت از این ابزارها در عمومی شدن وبلاگ‌ها نقش مؤثری را ایفا نمود.

در جولای ۱۹۹۹، اولین ابزار اصلی برای ساخت و مدیریت وبلاگ، با نام پیتاس^{۱۶}، ساخته شد. سایت اصلی پیتاس با نشانی الکترونیکی www.pitas.com به کاربران امکان می‌دهد که برای خود حساب باز کنند و وبلاگی بسازند که به‌طور مجانی در سرور پیتاس قرار می‌گیرد. این ابزار با نشانی <http://your-user-name.pitas.com> در دسترس می‌باشد. در سال ۲۰۰۱، استفاده از وبلاگ همچنان افزایش یافت و کم‌کم مجلات جهانی را پوشش داد. در این دوران بود که از وبلاگ‌ها به‌عنوان منبع اطلاعاتی استفاده می‌شد و ابزارهای موجود در آن ویژگی‌های جدیدی را همچون وبلاگ‌نویسی متحرک^{۱۷} در برمی‌گرفتند. از این رو، در این سال وبلاگ‌نویسی بین جوامع گسترش یافت (باوش، ۱۳۸۳).

سیر تحول وبلاگ‌نویسی در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران

مدتی بعد از ظهور وبلاگ، کتابداران نیز دریافتند که می‌توانند از این پدیده به نفع خود و در خدمت‌رسانی به جامعه کاربران استفاده لازم را ببرند. این اتفاق خیلی زود به وقوع پیوست و پس از مدت کمی وبلاگ‌نویسی به فعالیتی ویژه برای بهبود مهارت‌ها و علائق کتابداران تبدیل شد و پس از چند سال تعداد زیادی وبلاگ شخصی و گروهی توسط کتابداران، با اهداف متنوع، به‌وجود آمد. از جمله این اهداف می‌توان به انتشار اخبار و اطلاعات در حوزه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، انتشار منابع خاص و جالب توجه کتابداران، و اشتراک اطلاعات با سایر جوامع حرفه‌ای اشاره کرد (کرمی، ۱۳۸۴).

وبلاگ‌های بسیاری، توسط کتابداران ایرانی، فعالیت خود را از این پس آغاز نمودند.

15. Mosaic

16. Pitas

17. Movable type

برخی از این موارد به جهت عدم استمرار در فعالیت خود به صورت خودکار توسط سرویس‌های مدیریت وبلاگ‌ها از بین رفتند. طی بررسی‌های انجام شده در محیط وب، اولین وبلاگ کتابداری که قدم در عرصه وبلاگ‌ها نهاد و همچنان به قوت خود باقی است، وبلاگ «فهرست‌نویسی منابع اینترنتی» توسط محسن حاجی زین‌العابدینی، از تاریخ ۸۱/۱۱/۱۶ تا به امروز است. کمتر از یک ماه بعد، وبلاگ «کتابداران فردا»^{۱۸} توسط امیررضا اصنافی، در اسفند ۱۳۸۱، آغاز شد و از آن پس تا کنون به طور روزآمد در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی فعال است. بدین ترتیب، پدیده وبلاگ در بین کتابداران ایرانی رواج یافت و وبلاگ‌های بسیاری تا به امروز متولد شدند. برخی همچنان به امر اطلاع‌رسانی می‌پردازند و برخی دیگر به علت کم‌کاری در عرصه اینترنت محکوم به فنا شدند. تا تاریخ ۲۶ خرداد ۱۳۸۹، تعداد ۲۲۲ عنوان وبلاگ کتابداری و اطلاع‌رسانی، توسط وبلاگ‌نویسان ایرانی در راهنمای وبلاگ‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی ایرانی به ثبت رسیده است. وبلاگ‌های بسیاری در این عرصه تجربه کار گروهی موفق را داشته‌اند. در این میان، می‌توان به وبلاگ گروهی کتابداران ایران^{۱۹} اشاره کرد.

پیشینه پژوهش

درباره پدیده وبلاگ، چند سال اخیر مقالات و پایان‌نامه‌هایی در رشته‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی، ارتباطات، کامپیوتر، و علوم اجتماعی تدوین شده است. ولی در مورد معیارهای ارزیابی وبلاگ‌ها تحقیقات اندکی صورت گرفته است؛ در مقابل، تحقیقات نسبتاً مفیدی درباره معیارهای ارزیابی وبسایت‌های پزشکی، دانشگاهی، و کتابخانه‌ای صورت گرفته است. در ادامه، برخی از این قبیل پژوهش‌ها معرفی می‌گردد. این پیشینه‌ها بر اساس اولویت تاریخی (از قدیمی‌ترین به جدیدترین) در دو بخش انجام شده در ایران و خارج، تنظیم شده‌اند.

کرمی (۱۳۸۴)، در پایان‌نامه خود، رویکردهای ممکن به پدیده وبلاگ از منظر خدمات کتابداری و اطلاع‌رسانی را با روش توصیفی بررسی کرد. در این پژوهش، از میان ۱۵۰ وبلاگ که از آغاز وبلاگ‌نویسی (اواخر ۱۹۹۷) تا دسامبر ۲۰۰۴ توسط کتابخانه‌ها یا کتابداران نگهداری می‌شدند، تعداد ۸۵ وبلاگ به‌عنوان نمونه، از طریق پنج راهنمای اینترنتی، انتخاب شد و مورد بررسی قرار گرفت. هدف پژوهش ارائه رویکردهای ممکن به پدیده جدید وبلاگ از منظر خدمات کتابداری و اطلاع‌رسانی بود. نتایج تحقیق نشان داد، از میان ۸۵ وبلاگ نمونه، بیشترین تعداد وبلاگ‌ها از نظر مکانی متعلق به ایالات متحده آمریکا بود و کشورهای انگلستان و کانادا در رده‌های بعدی قرار گرفتند. زلاندو و

18. www.asnafi.persianblog.ir

19. www.lisiran.blogfa.com

ایسلند، هریک با یک وبلاگ، دارای کمترین تعداد وبلاگ کتابداری در جامعه نمونه مورد بررسی بودند. همچنین، نحوه روزآمدسازی اطلاعات در وبلاگ‌های نمونه بسیار متنوع بود و بیشترین تعداد به صورت روزانه یا دو روز یکبار روزآمد می‌شدند.

صابری و شجاعی مهر (۱۳۸۵)، در پژوهشی با عنوان «وبلاگ در دنیای کتابداری: موقعیت‌ها و کاربردها» به بیان تعابیر مختلف درباره واژه وبلاگ، و تاریخچه استفاده از این واژه پرداختند و با بیان تفاوت‌های شایان توجه بین وبلاگ و وب‌سایت و کاربردهای وبلاگ در کتابخانه‌ها، به معرفی وبلاگ‌های کتابخانه‌های بزرگ بسنده کرده‌اند.

اسکروچی، فرهانی، و حقانی (۱۳۸۶)؛ در مقاله‌ای با عنوان مقایسه وبلاگ‌های کتابداری با وبلاگ‌های برتر کتابداری دنیا؛ ۱۳۸۵، به بیان اهمیت وبلاگ در جامعه حرفه‌ای کتابداری ایران پرداخته و با استفاده از سیاهه‌ای، ۷۹ وبلاگ کتابداری ایران را با ۱۴ وبلاگ برتر کتابداری دنیا مقایسه کرده‌اند. نتایج این تحقیق نشان داد وبلاگ‌های کتابداری ایران از جنبه‌های فنی تقریباً هم‌سطح وبلاگ‌های برتر کتابداری دنیاست، ولی از نظر مباحث محتوایی و پیوندهای وبلاگ، بسیار ضعیف‌تر از وبلاگ‌های برتر کتابداری دنیا عمل کرده‌اند.

نیکخواه (۱۳۸۶)، پایان‌نامه خود را با عنوان «تحلیل محتوای وبلاگ‌های فارسی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی» تدوین نمود. وی با انجام پژوهش فوق دریافت که وبلاگ‌های گروهی روزآمدتر از وبلاگ‌های فردی هستند و موضوعاتی مانند چاپ و نشر، فناوری‌های اطلاعاتی و سیستم‌های اطلاعاتی، کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی از موضوعات مورد توجه کتابداران و خوانندگان وبلاگ‌ها در هر دو دسته وبلاگ‌های فردی و گروهی بوده‌اند.

ستوده، نیازمند، و باقری (۱۳۸۷)؛ مقاله‌ای با عنوان ارزیابی وبلاگ‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران به لحاظ معیار اعتبار، در مجله اطلاع‌شناسی به چاپ رسانده‌اند. این پژوهش، بر اساس شش معیار که شامل معرفی مدیر وبلاگ، روزآمدسازی، نوع محتوا، بازخورد، پیوندها، و ابزارهای دسترسی می‌باشد به ارزیابی ۱۰۰ وبلاگ جامعه نمونه پرداخته است. این پژوهش به ارائه آمار توصیفی از وضعیت جامعه آماری در مورد هریک از معیارهای فوق بسنده نموده است.

لشمنان، سارامیان، و صدری (۱۹۹۶)؛ در مقاله‌ای با عنوان «زبان اعلانی جهت درخواست کردن و بازسازی وب»^{۲۰} در سال ۱۹۹۶، برای اولین بار، مفهوم و منطق وبلاگ را در ششمین کارگاه بین‌المللی «پژوهش‌های مهندسی داده» مطرح نمودند. آنها در این پژوهش با بیان مفهوم وب و بیان عدم تخصص‌گرایی در آن به چارچوبی رسیدند که با توسعه منطقی ساده آن را «وبلاگ» نامیدند. آنان از مزایای این پدیده نوین به مواردی چون: روزآمدی، تخصص‌گرایی، و بازیابی اطلاعات خاص اشاره نموده‌اند.

20. A declarative language for
querying and restructuring the web

کلاید^{۲۱} (۲۰۰۴)، در پژوهش دیگری با عنوان «وبلاگ‌های کتابخانه‌ها» با استفاده از موتورهای جست‌وجو و راهنماهای اینترنتی تعداد ۵۵ وبلاگ را، شناسایی کرد که توسط کتابخانه‌ها نگهداری و حمایت می‌شدند. وی این وبلاگ‌ها را با استفاده از فنون تحلیل محتوای وب‌سایت‌ها مورد مطالعه قرار داد. وبلاگ‌های انتخاب شده متعلق به سه کشور آمریکا، کانادا، و انگلستان - با اکثریت آمریکایی - بودند. مطالعات وی نشان داد کتابخانه‌های عمومی و دانشگاهی نسبت به سایر انواع کتابخانه‌ها علاقه بیشتری به داشتن وبلاگ دارند. مهم‌ترین هدف از ایجاد وبلاگ تهیه اخبار، اطلاعات، و ارجاعاتی به منابع اینترنتی برای کاربران آنهاست؛ تعداد بسیار کمی از وبلاگ‌ها از امکانات موجود استفاده کرده‌اند. یک‌پنجم وبلاگ‌ها به صورت روزانه و نیمی از آنها به صورت هفتگی روزآمد می‌شوند و تعداد زیادی از کتابخانه‌های جامعه پژوهش این مقاله از نرم‌افزارهای وبلاگ‌نویسی رایگان مانند «بلاگر» استفاده کرده‌اند. وی پس از ارائه چند پیشنهاد به کتابخانه‌هایی که قصد ایجاد وبلاگ دارند، به این نتیجه می‌رسد که وبلاگ‌های کتابخانه‌ها هم مانند سایر فناوری‌ها طی سال‌های آینده قدیمی خواهند شد.

معیارهای ارزیابی وبلاگ‌ها

بنا بر بررسی‌های محقق، تا به حال، الگوی خاصی در زمینه ارزیابی وبلاگ‌ها تدوین نشده است. اما از آنجا که وبلاگ‌ها خود از انواع صفحات وب به‌شمار می‌روند، از برخی معیارها و عوامل ارزیابی وب‌سایت‌ها در مورد وبلاگ‌ها نیز می‌توان بهره گرفت. از این رو، بعضی عوامل مؤثر در ارزیابی وب‌سایت‌ها با مشخصات وبلاگ‌ها جهت ارزیابی این نوع صفحات وب تطبیق شده است.

وب‌سایت‌های بهداشتی - درمانی به لحاظ اطلاعات خاصی که دارند و حساسیت در خصوص صحت و اعتبار اطلاعاتشان، در زمینه ارزیابی وب‌سایت‌ها پیشگام بوده‌اند. از این رو، در ادامه، برخی معیارهای ارزیابی وب‌سایت‌های بهداشتی - درمانی ارائه می‌شود.

معیار سیلبرگ

این معیار اعتبار توسط سیلبرگ^{۲۲} (۱۹۹۷) تدوین گردید. نمره سیلبرگ برای هر وب‌سایت، با استفاده از سیاهه معیارهای سیلبرگ به دست می‌آید. به این ترتیب که در ردیف‌های ۱ الی ۹ مشخص می‌گردد که آیا موارد مشخص شده در وب‌سایت وجود دارد یا خیر. این موارد عبارت‌اند از:

21. Clyde
22. Silberg

- منابع استفاده شده در تدوین مطالب وبسایت،
- نام نویسندگان،
- وابستگی مؤسساتی نویسندگان،
- مدارک و درجات علمی نویسندگان،
- وجود افشاگر^{۳۳} در وبسایت،
- نام تأمین‌کننده مالی وبسایت،
- نام مالکیت حقوق مادی و معنوی وبسایت،
- تاریخ ایجاد وبسایت، و
- تاریخ آخرین روزآمدسازی یا بسامد روزآمدسازی وبسایت.

برای هر یک از موارد مشخص شده، ۱ امتیاز در نظر گرفته می‌شود و جمعاً به وبسایتی که تمامی موارد را رعایت کرده باشد ۹ امتیاز اختصاص می‌یابد. هر وبسایت، براساس رعایت معیار سیلبرگ، نمره‌ای را دریافت خواهد کرد. در صورتی که مشخصات فوق در وبسایتی رعایت شده باشد کاربر می‌تواند به‌طور نسبی به اطلاعات این وبسایت اعتماد کند و در غیر این صورت به او توصیه می‌شود حتی‌المقدور از وبسایت دیگری استفاده کند که این موارد را رعایت کرده باشد (فتیحی فر، ۱۳۸۵).

معیار دیسرن^{۳۴}

این معیار توسط بخش بهداشت عمومی و بخش مراقبت‌های بهداشتی اولیه دانشگاه آکسفورد^{۳۵} تدوین شده است. این سیاهه حاوی ۱۶ سؤال در سه بخش مجزاست. در هر سؤال نمره ۵ برای بالاترین گزینه و نمره ۱ برای گزینه آخر اختصاص می‌یابد. نمره ۲ الی ۴ به پاسخ‌های بین این دو اختصاص می‌یابد. در مجموع به وبسایتی که تمامی معیارها را رعایت کرده باشد ۸۰ امتیاز اختصاص می‌یابد و به وبسایتی که هیچ‌یک از معیارها را رعایت نکرده است، ۱۶ امتیاز داده می‌شود. این سیاهه دارای سه بخش است: اعتبار انتشارات، کیفیت اطلاعات، و رتبه‌بندی کلی انتشارات. بخش اول که در آن اعتبار انتشارات مورد ارزیابی قرار می‌گیرد، شامل هشت عامل به شرح زیر است:

- مشخص بودن اهداف وبسایت،
- میزان دستیابی وبسایت به اهداف اعلام شده،
- مرتبط بودن مطالب وبسایت،
- منابع مطالب وبسایت،

23. Disclaimer

24. DISERN

25. University of Oxford, Division
of Public Health and Primary
Health Care

- تاریخ تولید مطالب وبسایت،
 - تعادل و عدم سوگیری در مطالب وبسایت،
 - جزئیات منابع پشتیبانی کننده اطلاعات، و
 - ارجاع وبسایت به مطالب مورد تردید و نامعلوم.
- بخش دوم در مورد کیفیت اطلاعات در باب روش های درمانی و انتخاب های ممکن شامل عوامل زیر است:
- اشاره وبسایت به چگونگی کارکرد روش های درمانی،
 - توضیح مزایای روش های درمانی،
 - اشاره به خطرات احتمالی روش های درمانی،
 - توضیح وبسایت در مورد مضرات عدم استفاده از روش های درمانی،
 - چگونگی اثرگذاری روش های درمانی بر کیفیت زندگی،
 - وجود بیش از یک روش درمانی در مورد بیماری ها، و
 - پشتیبانی و حمایت وبسایت برای مشارکت در تصمیم گیری.
- بخش سوم در مورد رتبه بندی کلی انتشارات است که وبسایت را به عنوان یک منبع اطلاعاتی درباره روش های درمانی رتبه بندی می کند (فتحی فر، ۱۳۸۵).

معیار هون کد^{۲۶}

مؤسسه هون یکی از مؤسساتی است که از نشان تأیید کیفی برای ارزیابی وبسایت حاوی اطلاعات بهداشتی و پزشکی استفاده می کند و از معتبرترین معیارهای ارزیابی کیفیت وبسایت های بهداشتی است. این معیار توسط بخش بهداشت و بنیان^{۲۷} این مؤسسه تدوین شده است. معیارها عبارتند از ۱۴ سؤال براساس هشت اصل اعتبار مدارک، هدفمندی وبسایت، محرمانگی، معرفی منابع، روایی، مشخص کردن جزئیات در مورد نویسنده، حمایتگر مالی وبسایت. سیاست مؤسسه به وبسایت های ارزیابی شده براساس محتویات وبسایت، اجازه استفاده از نشان «هون کد» را به عنوان نشان تأییدی بر محتوای وبسایت می دهد.

نحوه امتیازدهی در این سیاهه به این صورت است که، برای هر یک از سؤالات چهاردهگانه آن سیاهه امتیاز ۱ در نظر گرفته شده که وبسایت ها در صورت عدم احراز آن شرط، یک نمره منفی از آن سؤال دریافت می کنند و، در نهایت، نمره این سیاهه از مجموع نمره های مثبت و منفی به دست خواهد آمد.

هشت اصل این سیاهه به قرار زیر است:

اصل اول: اطلاعات باید دارای مؤلف مستند باشد،

اصل دوم: هدف از ایجاد وبسایت باید مشخص باشد،

26. HON code: Health On the Net foundation

27. Health On the Net foundation

اصل سوم: محرمانگی و خصوصی بودن اطلاعات باید لحاظ شود،
اصل چهارم: اطلاعات باید مستند باشد (مراجع و تاریخ‌ها داده شود)،
اصل پنجم: مجوز ادعاها ذکر شده باشد،
اصل ششم: جزئیات تماس با وبسایت درج شده باشد،
اصل هفتم: افشاگر منابع مالی توضیح داده باشد، و
اصل هشتم: سیاست درج آگهی‌ها در وبسایت ثبت شده باشد (فتحی فر، ۱۳۸۵).
بررسی متون و پژوهش‌های انجام شده آشکار ساخت که وبلاگ‌ها، به‌عنوان منابع
اطلاعاتی و همچنین ابزارهای اطلاع‌رسانی از اهمیت خاصی در حوزه کتابداری و
اطلاع‌رسانی ایران برخوردارند. از این رو، پژوهش‌های بسیاری در خصوص جنبه‌های
مختلف وبلاگ و تأثیرات آن توسط متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی صورت گرفته
است. براساس مطالعات پژوهشگر، الگوی خاصی برای ارزیابی وبلاگ‌ها یافت نشد، لذا
از معیارهای ارزیابی وبسایت‌ها (همچون معیار سیلبرگ، دیسرن، و هون کد) و نظر
خبرگان تحقیق متشکل از دو عضو هیئت علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی، چهار محقق در
حوزه وبلاگ‌های کتابداری و یک نفر مدیرعامل سرور وبلاگ‌نویسی در ایران، استفاده
شایانی به‌عمل آمد.

روند پژوهش

محقق با مروری بر ادبیات پژوهش، سیاهه‌ای با ۳۱ سؤال تهیه نمود. اما پس از بررسی
۵ وبلاگ، براساس این سؤالات متوجه شد، برخی از این معیارها (برای مثال میزان رعایت
حق مؤلف در وبلاگ‌ها) قابل اندازه‌گیری نبوده و برخی سؤالات باید با یکدیگر ادغام شوند.
این معیارهای ارزیابی وبلاگ‌ها در مرحله بعد در اختیار گروه خبرگان پژوهش، متشکل
از دو عضو هیئت علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی، چهار محقق در حوزه وبلاگ‌های
کتابداری، و یک نفر مدیرعامل سرور وبلاگ‌نویسی در ایران، قرار گرفت. پس از اعمال
نظرات کارشناسان، تعداد سؤالات به ۲۳ سؤال تقلیل یافت. به این ترتیب، در پژوهش
مقدماتی ۳۰ وبلاگ کتابداری و اطلاع‌رسانی ایرانی با ۲۳ سؤال مورد ارزیابی قرار گرفتند.
سپس درجه آلفای کرونباخ ۰/۷۶ در خصوص همبستگی سؤالات سیاهه مزبور استخراج
شد و به جهت آنکه بیش از ۰/۷ بود، مورد تأیید قرار گرفت. از این رو، پایایی فهرست
معیارهای پیشنهادی این پژوهش مورد تأیید قرار گرفت. همچنین، معیارهای یافت شده
از متون تخصصی و ادبیات پژوهش، توسط هفت نفر از خبرگان، که به‌طور تخصصی
در حوزه وبلاگ‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی صاحب‌نظرند، مورد بررسی قرار گرفت و
مشخص شد این سیاهه از نظر روایی اعتبار لازم را داراست.
در مرحله بعد، ضریب درجه اهمیت هر معیار، از برآیند نظر خبرگان در خصوص

درجه اهمیت معیار مورد نظر استخراج می‌شود. از این رو، هر یک از خبرگان عددی مابین صفرالی پنج، درخصوص درجه اهمیت هر معیار، در نظر گرفتند و محقق میانگین این نظرها را به‌عنوان ضریب درجه اهمیت آن معیار، که نشان‌دهنده اهمیت آن معیار در میان سایر معیارهاست، لحاظ نموده است.

بحث و نتیجه‌گیری

در عصر حاضر، اینترنت، امکانات و ابزارهای متعددی را به منظور ارائه خدمات در اختیار علاقه‌مندان قرار می‌دهد. یکی از ویژگی‌های بسیار جذاب اینترنت، سرویس‌ها و خدماتی است که به کاربران اجازه می‌دهد دانش و تجربیات خود را در اختیار دیگران قرار داده و خود نیز به‌عنوان عضوی از یک جامعه شبکه‌ای (اشتراک دانش) مطرح گردند. این همان مفهومی است که از آن با نام وب ۲/۰ یا وب اجتماعی یاد کرده‌اند. وبلاگ‌ها نیز در این میان از مظاهر شایان ذکر نسخه جدید وب به‌شمار می‌آیند.

علاوه بر آنکه وبلاگ را می‌توان ابزاری در جهت اشتراک دانش دانست، این ابزار خود به‌عنوان یکی از انواع اطلاعاتی تحت وب مطرح می‌باشد و کتابداران همواره در امر ارزیابی منابع اطلاعاتی مراجعان خود را یاری می‌نمایند، به نظر می‌رسد ارزیابی وبلاگ‌ها نیز همچون سایر منابع اطلاعاتی باید یکی از مهارت‌های حائز اهمیت کتابداران باشد. از این رو، پژوهش حاضر سیاهه معیارهای ارزیابی وبلاگ‌ها را در جدول ۱ به‌عنوان نتیجه ارائه می‌کند.

پیشنهادها

پیشنهاد می‌شود از معیارهای استاندارد ارزیابی وبلاگ‌های یافت شده برای داوری جشنواره‌های انتخاب وبلاگ‌های برتر، بهره‌جست. همچنین، از این معیارها می‌توان به منظور مدیریت بهتر و مؤثرتر وبلاگ‌های کتابداری استفاده نمود. علاوه بر مورد فوق، پیشنهاد می‌شود در پژوهشی مجزا، از وبلاگ‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی، نمونه آماری انتخاب شده و براساس سیاهه پیشنهادی این پژوهش مورد ارزیابی و رتبه‌بندی قرار گیرند.

معیار	وابستگی معیار	شیوه اندازه‌گیری	ضریب درجه اهمیت هر معیار
متوسط روزآمدسازی	ساختار	مقیاس فاصله‌ای	۵
موضوع‌بندی مطالب	محتوا	دو گزینه‌ای	۴/۷
درج توضیحات در خصوص هدف/ اهداف	محتوا	دو گزینه‌ای	۴/۶
مناسب بودن سرعت بارگذاری صفحه خانگی	ساختار	دو گزینه‌ای	۴/۳
تناسب عنوان وبلاگ، با هدف/ اهداف آن	ساختار	دو گزینه‌ای	۴/۳
دارا بودن بخش آرشیو فعال	ساختار	دو گزینه‌ای	۴/۲
درج تاریخ دقیق (روز هفته- تاریخ) برای پیغام‌ها	ساختار	دو گزینه‌ای	۴/۲
مناسب بودن قلم و اندازه حروف، پیغام‌ها	ظاهر	دو گزینه‌ای	۴/۱
متوسط فعالیت پیاپی	ساختار	مقیاس فاصله‌ای	۴/۲
درج پیوندهای مرتبط در صفحه پیوندهای وبلاگ	پیوندها	طیف لیکرت	۴/۱
ایجاد امکان ارتباط دوسویه میان نویسندگان و خوانندگان	ساختار	دو گزینه‌ای	۴/۱
درج پیوندهای درست در صفحه پیوندهای وبلاگ	پیوندها	طیف لیکرت	۴/۱
درج توضیحات درباره مدیر یا مدیران	ساختار	طیف لیکرت	۴
جست‌وجوپذیری وبلاگ توسط موتور جست‌وجوی گوگل	ساختار	طیف لیکرت	۳/۸
مناسب بودن حجم صفحه خانگی	ساختار	دو گزینه‌ای	۳/۷
درج نمایشگر میزان بازدید	ساختار	دو گزینه‌ای	۳/۶
درج نشانه/ تصویر ^{۲۸} متناسب با محتوای وبلاگ	ظاهر	طیف لیکرت	۳/۵
متوسط تعداد اظهارنظرها برای هر پیغام	محتوا	مقیاس فاصله‌ای	۳/۵
درج زمان دقیق (ساعت دقیقه) برای پیغام‌ها	ساختار	دو گزینه‌ای	۳/۳
میزان رتبه صفحه ^{۲۹} در گوگل	ساختار	طیف لیکرت	۳/۳
تناسب نشانی وبلاگ با عنوان آن	ساختار	دو گزینه‌ای	۳/۲
درج فرم نظرسنجی جهت آگاهی از نظر بازدیدکنندگان	ساختار	دو گزینه‌ای	۳/۱
عامل تأثیر ویبی (دبلیو.آی.اف.) ^{۳۰} در وبلاگ	ساختار	مقیاس فاصله‌ای	۳/۱

جدول ۱

معیارهای ارزیابی وبلاگ‌های
کتابداران و اطلاع‌رسانی ایران
(به ترتیب درجه اهمیت)

28. Logo

29. Page rank

30. Web Impact Factor (WIF)

منابع

- اسکروچی، رقیه؛ فرهانی، مریم؛ حقانی، حمیدرضا (۱۳۸۶). «مقایسه وبلاگ‌های کتابداری با وبلاگ‌های برتر کتابداری دنیا؛ ۱۳۸۵». *مدیریت سلامت*، ۱۰ (۳۰): ۳۳-۴۲.
- باوش، پل (۱۳۸۳). *آشنایی با وبلاگ*. ترجمه الهه طاهریان‌ریزی، ابوالفضل طاهریان‌ریزی. تهران: طاهریان.
- بینش، سیده مزگان (۱۳۸۵). «وبلاگ‌ها و نقش آنها در توسعه خدمات کتابخانه‌ای». *مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران*، ۲ (۶). بازیابی ۲۵ خرداد ۱۳۸۹، از:
http://ejournal.irandoc.ac.ir/browse.php?a_code=A-10-2-209&sid=1&slc_lang=fa
- ستوده، هاجر؛ نیازمند، محمدرضا؛ باقری، فروغ (۱۳۸۷). «ارزیابی وبلاگ‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران به لحاظ معیارهای اعتبار». *اطلاع‌شناسی*، ۵ و ۶ (۲۰ و ۲۱): ۷-۲۰.
- سرخاروش (۱۳۸۴). «وبلاگ چیست؟». بازیابی ۲۵ خرداد ۱۳۸۹، از:
<http://www.srco.ir/Articles/DocView.asp?ID=242>
- صابری، محمدکریم؛ شجاعی‌مهر، نرگس (۱۳۸۵). «وبلاگ‌ها در دنیای کتابداری: موقعیت و کاربردها». *مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران*، ۴ (۶). بازیابی ۲۵ خرداد ۱۳۸۹، از:
http://ejournal.irandoc.ac.ir/browse.php?a_code=A-10-2-235&sid=1&slc_lang=fa
- فتحی‌فر، زهرا (۱۳۸۵). «ارزیابی وبسایت‌های پزشکی و بهداشتی فارسی با معیارهای HON-silberg-Discern». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران.
- کرمی، طاهره؛ باقری، معصومه؛ علومی، طاهره (۱۳۸۴). «بررسی رویکردهای ممکن به پدیده وبلاگ از نقطه نظر خدمات کتابداری و اطلاع‌رسانی». *فصلنامه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت (ویژه‌نامه کتابداری و اطلاع‌رسانی)*، ۸۱-۱۱۵.
- مظلومی، احسان (۱۳۸۴). *کلید وبلاگ*. تهران: توسعه آموزش؛ کلید آموزش.
- نیکخواه، زهره (۱۳۸۶). «تحلیل محتوای وبلاگ‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.
- Blood, R. (2002). *The Weblog handbook: Practical advice on creating and managing your blog*. Cambridge:perseus publishing, U.S.A.
- Clyde, L. A. (2004). *Webllogs and libraries*.Oxford: Chandos publishing.